

Przedmowa

Związek Banków Polskich opublikował w 2016 r. poddany polskiemu prawu wzór umowy kredytu w oparciu o dokumentację *Loan Market Association* (LMA). Wzorcowa dokumentacja kredytowa przygotowana przez LMA jest z powodzeniem stosowana na rynkach międzynarodowych i krajowych jako powszechna forma sporządzania umów kredytowych zarówno przez banki, jak i konsorcja bankowe. Dokumentacja ta jest stosowana w polskiej praktyce przez instytucje finansowe, w tym głównie banki, w transakcjach finansowania dłużnego i to zarówno w finansowaniach transgranicznych, jak i pozbawionych elementu zagranicznego. Standardowa dokumentacja kredytowa w wielomilionowych finansowaniach na polskim rynku finansowym opiera się w zasadzie w całości na standardzie opracowanym przez LMA¹. Doświadczenie polskiej praktyki prawniczej, która wprowadziła ten standard do obrotu gospodarczego, nie było dotychczas przedmiotem zainteresowania polskiej nauki. Wspomniane zainteresowanie doktryny prawniczej umowami kredytu zawieranymi w standardzie LMA jest niezwykle znikome. Jest to o tyle zastanawiające, że umowa kredytu przygotowana w tym standardzie opiera się na rozwiązaniach wypracowanych w warunkach prawa anglosaskiego, co powinno z założenia budzić wątpliwości dotyczące poprawnego jej stosowania w warunkach polskiego systemu prawnego.

W praktyce kontraktowej spotyka się wiele rodzajów umów kredytu w standardzie LMA dostosowanych do wymogów polskiego prawa. Bez względu na to, czy mamy do czynienia ze standardem dopasowanym do potrzeb polskiego prawa przez ZBP czy też umową będącą wytworem praktyki. Wspomniana umowa jest konstruowana w taki sposób, by odpowiadać zarówno potrzebom polskiego rynku, jak i wymaganiom polskiego prawa. Sama treść tych umów nie zawsze wskazuje w sposób jasny i czytelny, które postanowienia stanowią konkretne instytucje znane prawu polskiemu. Zwłaszcza jeden rodzaj postanowień zawarty w umowie kredytu w standardzie LMA stanowi wyzwanie interpretacyjne dla polskiej doktryny prawniczej, z uwagi

¹ Podobnie: P. Turek, Problematyka przedterminowej spłaty kredytu, s. 54–58.

na brak bezpośredniego odpowiednika dla tego rodzaju postanowienia w polskim prawie. Oświadczenia i zapewnienia z umowy kredytu w standardzie LMA nie mają oczywistego charakteru prawnego i zostały bezpośrednio przeniesione ze standardu opartego na prawie anglosaskim. Ze względu na ich doniosłość, jaką pełnią w umowie kredytu opartej na standardzie LMA, w niniejszym opracowaniu zostanie podjęta próba usunięcia stanu niepewności interpretacyjnej, dokonana zostanie analiza oświadczeń i zapewnień, a także zostanie zbadany charakter prawny tych postanowień na gruncie polskiego prawa.

Zarówno oświadczenia, zapewnienia, jak i sama umowa kredytu w standardzie LMA stanowią zatem w doktrynie polskiego prawa swoiste *novum*, które pomimo istniejącej w tym zakresie i szeroko stosowanej praktyki nie doczekały się jeszcze wielu znaczących i kompleksowych opracowań. Stan ten, pozornego braku zainteresowania ze strony doktryny, może po części wynikać z braku jakiegokolwiek orzecznictwa sądów powszechnych w tym zakresie. Pomimo że zawierane w Polsce umowy kredytu w standardzie LMA poddawane są prawu polskiemu oraz jurysdykcji polskich sądów, to w praktyce nie obserwuje się oddawania sporów wynikłych z umów kredytu w standardzie LMA pod rozpoznanie polskich sądów. Tym samym brakuje orzeczeń, które odwoływałyby się do samych oświadczeń i zapewnień jako postanowień zawartych w umowie kredytu w standardzie LMA², jak i samego standardu LMA³. Ze względu na powszechność zastosowania tego standardu w praktyce

² Z uwagi na rzetelność naukową należy stwierdzić, iż w można w polskim orzecznictwie sądów powszechnych znaleźć kilkadziesiąt orzeczeń, które zawierają w swojej treści odwołanie do oświadczeń i zapewnień zawartych w różnych dokumentach, nawet umowach kredytu. Wartość poznawcza tych orzeczeń dla przedmiotu niniejszej monografii jest jednak ograniczona, ponieważ, po pierwsze, oświadczenia i zapewnienia, o jakich mówią, znajdują się w regulaminach ogólnych banków bądź umowach kredytu z konsumentami, po drugie, sądy dotychczas nie badały ich charakteru prawnego i sposobów stosowania w oparciu o polskie prawo (zob. np.: wyr. SA w Krakowie z 24.5.2013 r., I ACa 424/13, Legalis; wyr. SA w Białymstoku z 26.6.2013 r., I ACa 275/13, Legalis; wyr. SO Warszawa-Praga w Warszawie z 2.3.2016 r., I C 662/14, Legalis; wyr. SO w Warszawie z 6.7.2023 r., C 18011/22, Legalis; wyr. SO w Warszawie z 15.3.2024 r., I C 2238/20, Legalis i inne).

³ Rzetelność wymaga także wskazania wyr. WSA w Warszawie z 9.1.2019 r., III SA/Wa 771/18, Legalis oraz wyr. WSA z 27.5.2021 r., III SA/Wa 2172/20, Legalis. Wyroki te dotyczą jednak odpowiednio podatku dochodowego od osób prawnych i podatku VAT związanego z działalnością instytucji finansowej, jaką jest udzielanie kredytów w oparciu o umowy kredytu w standardzie LMA, a także wykorzystywanie innej dokumentacji LMA. Pojawienie się tych orzeczeń może być sygnałem, że powszechność zastosowania dokumentacji w standardzie LMA może stanowić w przyszłości szerszy przedmiot zainteresowania polskich sądów, niemniej z uwagi na jednostkowość

należy się spodziewać, iż takie orzeczenia pojawią się w przyszłości. Uzasadnia to przeprowadzenie szczegółowej analizy w tym zakresie oraz dokonanie szczegółowego opracowania tego zagadnienia.

Celem niniejszej monografii jest opracowanie kompleksowej analizy modelu oświadczeń i zapewnień stosowanych w polskiej praktyce kontraktowej jako elementu wypracowanego w praktyce stosowania standardu umowy LMA przez instytucje finansowe oraz osadzenie ich na gruncie prawa polskiego. Analiza będzie opierać się przede wszystkim na modelu wypracowanym przez ZBP, jednak nie w sposób wyłączny. Aby osiągnąć cel, jakim jest kompleksowe opracowanie, należy bowiem spojrzeć na to zagadnienie szerzej i rozszerzyć zakres badania prawnego ponad katalog oświadczeń i zapewnień zawarty we wzorcu przygotowanym przez ZBP. Oświadczenia i zapewnienia mogą się bowiem różnić od siebie w zależności od rodzaju kredytu, jaki jest udzielany, jak również ze względu na charakterystykę podmiotu będącego kredytobiorcą. Zarówno oświadczenia i zapewnienia wynikające ze standardu ZBP, jak i te wypracowane przez praktykę prawniczą w tym zakresie wymagają dokonania ich analizy celem odpowiedniego usadowienia w instytucjach prawa cywilnego oraz prawa bankowego znanych prawu polskiemu⁴.

Mając na uwadze powyższą potrzebę oraz dodatkowy cel, który przyświeca przeprowadzeniu niniejszej dysertacji, a którym jest pragnienie wniesienia pewnego wkładu w rozwój doktryny prawniczej, autor wyraża nadzieję, że przeprowadzona analiza przełoży się na zagadnienia praktyczne związane ze stosowaniem prawa. Zamierzeniem autora było bowiem opracowanie kompendium zawierającego ocenę interpretacji zagadnień prawnych związanych z interpretacją oświadczeń i zapewnień stosowanych pod polskim prawem w standardowych umowach kredytu LMA.

Hipotezy badawcze

W monografii podjęto próbę udowodnienia kilku zasadniczych kwestii związanych z oświadczeniami i zapewnieniami zawartymi w umowie kredytu

prezentowanych orzeczeń jest zbyt wcześnie, by to kategorycznie przewidywać, choć wydaje się to prawdopodobne.

⁴ W ramach przeprowadzonych badań empirycznych nad oświadczeniami i zapewnieniami w umowach kredytu w standardzie LMA przeanalizowano kilkadziesiąt umów kredytu w standardzie LMA w języku polskim oraz angielskim używanych przez autora w praktyce adwokackiej.

w standardzie LMA. Na wstępie autor sformułował następujące hipotezy badawcze, które zostały poddane weryfikacji, a dotyczą określonego obszaru badań:

- 1) oświadczenia i zapewnienia zawarte w umowie kredytu w standardzie LMA stanowią oświadczenie woli, a nie jedynie oświadczenia wiedzy kredytobiorcy co do określonych faktów;
- 2) również oświadczenia i zapewnienia zawarte w umowach stanowiących dokumenty zabezpieczeń kredytu udzielonego na podstawie umowy kredytu w standardzie LMA stanowią oświadczenia woli kredytobiorcy lub innej osoby je składającej nawet pomimo niewskazania konsekwencji złożenia nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień w treści tych umów;
- 3) złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu stanowi jeden z warunków uzasadniających wypowiedzenie umowy kredytu – niedotrzymanie przez kredytobiorcę warunków udzielenia kredytu w rozumieniu ustawy Prawo bankowe;
- 4) w związku ze złożeniem nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień przez kredytobiorcę powstaje nie tylko odpowiedzialność kredytobiorcy na gruncie ustawy Prawo bankowe, lecz także odpowiedzialność odszkodowawcza na gruncie prawa cywilnego;
- 5) dokonanie jasnego podziału na oświadczenia i zapewnienia w standardowej umowie kredytu LMA poddanej prawu polskiemu może być dokonanie jedynie na gruncie semantyki językowej, lecz pozostaje to bez wpływu na ich kwalifikację prawną;
- 6) dowolność w składaniu oświadczeń i zapewnień przez kredytobiorcę wynika wprost z zasady swobody składania umów, lecz poddana jest w polskim prawie ograniczeniom;
- 7) charakter odpowiedzialności za złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu w standardzie LMA w niektórych okolicznościach może mieć charakter deliktu, jednak złożone oświadczenia i zapewnienia należy interpretować zgodnie z zasadami wykonywania umowy.

W tym miejscu należy krótko omówić każdą z wyżej zaprezentowanych hipotez wraz ze wskazaniem przeważającego poglądu doktryny poddanego szczególnej analizie w niniejszej monografii.

Po pierwsze, oświadczenia i zapewnienia w polskim prawie kontraktowym stanowiły przez kilka ostatnich lat zarzewie sporów doktrynalnych pomiędzy

wiodącymi specjalistami w tej dziedzinie⁵. W doktrynie pojawiają się różnorodne stanowiska dotyczące charakteru oświadczeń i zapewnień i brak jest powszechnej zgody co do tego, czy umieszczenie klauzul zawierających oświadczenia i zapewnienia zmienia w jakikolwiek sposób sytuację prawną strony stosunku prawnego.

A. Szlęzak stoi na stanowisku, iż umieszczenie oświadczeń i zapewnień w umowie pełni jedynie funkcje dowodowe i ich zamieszczenie w treści umowy co prawda jest prawnie relewantne, lecz jedynie w zakresie złożenia oświadczenia o danej treści⁶. Inni autorzy jak J. Jastrzębski czy T. Czech stoją na stanowisku przeciwnym, zgodnie z którym zamieszczenie oświadczeń i zapewnień w umowie nadaje im rangę postanowienia istotnego, tym samym umożliwiając uchylenie się od skutków prawnych złożenia takich oświadczeń w oparciu o art. 84 KC⁷. Nasuwają się następujące pytania badawcze:

- 1) czy oświadczenia i zapewnienia zawarte w umowie kredytu w standardzie LMA mają charakter oświadczeń woli, w związku z czym możliwe jest przyjęcie wszelkich tego konsekwencji wynikających z prawa polskiego; oraz
- 2) czy istnieją określone warunki, które muszą zostać spełnione by zakwalifikowanie oświadczeń i zapewnień jako oświadczeń woli było możliwe?

Po drugie, w finansowaniach opartych na wzorcowej dokumentacji LMA oświadczenia i zapewnienia znajdują się nie tylko w umowie kredytu. Również dokumenty zabezpieczeń użyte w danej transakcji zawierają te klauzule. Dla pełnego określenia znaczenia i doniosłości oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu LMA konieczne jest zbadanie zależności pomiędzy oświadczeniami i zapewnieniami złożonymi w umowie kredytu a tymi złożonymi przy okazji

⁵ Polemika pomiędzy A. Szlęzakiem a J. Jastrzębskim jest zawarta w następujących opracowaniach: J. Jastrzębski, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 9.10.2014 r., IV CSK 29/14, *passim*; J. Jastrzębski, Ponownie o zapewnieniach jako źródle odpowiedzialności gwarancyjnej – polemika, *passim*; J. Jastrzębski, Oświadczenia i zapewnienia (representations and warranties) a wady oświadczenia woli, *passim*; J. Jastrzębski, Jeszcze o odpowiedzialności z tytułu zapewnień gwarancyjnych (warranties) – polemika, *passim* oraz A. Szlęzak, Czy naruszenie oświadczeń i zapewnień (representations and warranties) jest naruszeniem umowy, *passim*; A. Szlęzak, Kilka słów o naruszeniu oświadczeń i zapewnień (representations and warranties) – polemika, *passim*; A. Szlęzak, O representations and warranties raz jeszcze – polemika, *passim*; A. Szlęzak, H. Gardocka, Ponownie o representations and warranties w umowach poddanych prawu polskiemu, *passim*; A. Szlęzak, Representations and warranties w umowach poddanych polskiemu prawu, *passim*; A. Szlęzak, O odpowiedzialności z tytułu „representations and warranties” po raz ostatni, *passim*.

⁶ A. Szlęzak, H. Gardocka, Ponownie o representations and warranties w umowach poddanych prawu polskiemu, s. 36.

⁷ T. Czech, Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29.10.2010 r. (I CSK 595/09), s. 24.

zawierania innych umów, powiązanych z umową kredytu. W związku z tym należy przeprowadzić analizę, która będzie odpowiadać na pytania badawcze:

- 1) jak funkcjonalnie powiązane są ze sobą oświadczenia i zapewnienia zawarte w treści umowy kredytu LMA oraz oświadczenia i zapewnienia w umowach zawieranych w związku z udzielonym kredytem, a które stanowią dokumenty zabezpieczające spłatę tego kredytu; oraz
- 2) czy w umowach stanowiących zabezpieczenia spłaty kredytu udzielonego w związku z umową kredytu LMA konieczne jest umieszczenie klauzuli określającej skutki złożenia nieprawdziwego oświadczenia i zapewnienia, by przyznać tym oświadczeniom i zapewnieniom taki sam charakter jak tym złożonym w treści umowy kredytu?

Po trzecie, art. 75 PrBank przyznaje kredytodawcy bardzo szerokie uprawnienia w zakresie decydowania, które naruszenia warunków udzielenia kredytu stanowią wystarczającą przesłankę uzasadniającą skorzystanie z dalszych uprawnień przyznanych na mocy tego artykułu, w tym wypowiedzenie umowy kredytu. *G. Sikorski* stoi na stanowisku, że bank może skorzystać z uprawnień z art. 75 PrBank, ale dopiero w momencie, gdy niedotrzymanie warunków przez kredytobiorcę jest istotne⁸. Stanowisko to, jako nowsze, stoi w sprzeczności z ugruntowanym liberalnym podejściem, które reprezentują m.in. *F. Zoll*⁹ oraz *W. Pyziół*, a zgodnie z którym w razie niedotrzymania przez kredytobiorcę jakiegokolwiek warunku umowy (niezależnie od tego, czy ponosi on za to winę) stanowi niedotrzymanie warunku kredytu uzasadniające skorzystanie przez bank z uprawnień wynikających z art. 75 PrBank, w tym wypowiedzenie umowy kredytu¹⁰. Za tymi autorami potwierdza również to stanowisko *H. Gronkiewicz-Waltz*, która podnosi także, że „(...) niedotrzymanie przez kredytobiorcę warunków udzielenia kredytu tożsame jest z naruszeniem jakiegokolwiek postanowienia umowy kredytu”¹¹. Niemniej ze względu na ogólne brzmienie tego przepisu w ustawie PrBank obie te interpretacje mają mocne uzasadnienie. Przy istnieniu takich rozbieżności należy dokładnie przeanalizować, czy złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu stanowi niedotrzymanie przez kredytobiorcę warunków udzielenia kredytu w rozumieniu PrBank, czyli jeden z warunków uzasadniających wypowiedzenie umowy kredytu. Tak sformułowana hipoteza pozwala także zadać

⁸ *G. Sikorski*, Prawo bankowe. Komentarz, 2015, *passim*.

⁹ Prawo bankowe. Komentarz do art. 1–92, t. 1 (red. *F. Zoll*), 2005, s. 751.

¹⁰ *W. Pyziół*, w: Prawo bankowe. Komentarz, wyd. V (red. *E. Fojcik-Mastalska*), 2007, s. 251.

¹¹ Prawo bankowe. Komentarz (red. *H. Gronkiewicz-Waltz*), 2013, *passim*.

pytanie badawcze, które pozwoli na jej weryfikację: czy naruszenie umowy kredytu poprzez złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień przez kredytobiorcę stanowi prawnie relewantne złamanie warunków udzielenia kredytu przez bank, co uzasadnia prawo banku do wypowiedzenia umowy kredytu?

Po czwarte, charakter odpowiedzialności osoby składającej nieprawdziwe oświadczenia i zapewnienia w umowach poddanych prawu polskiemu jest również polem szerokiej polemiki doktrynalnej, która nie osiągnęła aż do tej pory zasadniczego konsensu w tej sprawie. Zasadniczym problemem jest zakreszenie odpowiedzialności na gruncie prawa cywilnego oraz wskazanie konkretnych norm, pod które należałoby dokonać subsumpcji naruszenia postanowień umownych, jakimi są złożone oświadczenia i zapewnienia. Zgodnie z poglądem reprezentowanym przez *J. Jastrzębskiego* istnieje poważne zastrzeżenie co do możliwości przypisania odpowiedzialności z tytułu złożenia oświadczeń i zapewnień, które okazały się nieprawdziwe z uwagi na zdarzenia mające miejsce po dacie złożenia oświadczeń i zapewnień, czyli przy zawarciu umowy¹². Z kolei odpowiedzialność na gruncie prawa bankowego również nie jest jasna i nie wynika wprost z norm PrBank. Tak szerokie ujęcie odpowiedzialności za złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień wymaga zadania następujących pytań badawczych:

- 1) z jakim rodzajem odpowiedzialności na gruncie polskiego prawa cywilnego należy zderzyć złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień przez kredytobiorcę w umowie kredytu w standardzie LMA;
- 2) na jakiej zasadzie i po spełnieniu jakich przesłanek można dochodzić od kredytobiorcy odpowiedzialności odszkodowawczej w związku z tym, że naruszył postanowienia umowy kredytu powiązane z oświadczeniami i zapewnieniami; a także
- 3) czy naruszeniu umowy kredytu w standardzie LMA poprzez złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień można przypisać znaczenie naruszenia istotnych klauzul umownych również na gruncie PrBank?

Po piąte, jasny podział postanowień umownych na 1) oświadczenia oraz 2) zapewnienia – z pewnością ułatwiłyby czytelnikowi zrozumienie umowy kredytu w standardzie LMA, a być może przyczyniłyby się także do zastosowania jasnego podziału odpowiedzialności z tytułu złożenia przez kredytobiorcę zarówno oświadczeń, jak i zapewnień. Dokonanie takiego podziału na gruncie językowym można przeprowadzić przy zastosowaniu właściwych kryteriów se-

¹² *J. Jastrzębski*, Oświadczenia i zapewnienia (representations and warranties) a wady oświadczenia woli, s. 11.

mantycznych. Niemniej dokonanie podobnego rozdziału na gruncie prawnym nie jest już tak prostym zadaniem, gdyż zderza się tzw. chęć osiągnięcia celu, jakim jest stworzenie przejrzystego i czytelnego dokumentu w postaci umowy kredytu w standardzie LMA, z celowością takiego działania na gruncie norm prawnych i samej konstrukcji tej umowy. Geneza umowy kredytu w standardzie LMA, która, jak należy pamiętać, wywodzi się z praktyki wypracowanej na gruncie prawa *common law*, pozwala sądzić, iż taki podział będzie niełatwy do przeprowadzenia. Dzięki ograniczeniu badań do zakresu semantyki językowej i znaczenia wynikającego z norm prawnych możliwe jest zadanie następujących pytań badawczych:

- 1) czy na gruncie językowym i prawnym potrzebne jest dokonywanie jasnego podziału na oświadczenia oraz zapewnienia w umowie kredytu w standardzie LMA; oraz
- 2) czy dokonanie podziału na oświadczenia oraz zapewnienia ma uzasadnienie normatywne na gruncie polskiego prawa cywilnego?

Po szóste, analiza swobody umów powinna zostać dokonana w określonym zakresie zawężającym badanie tej swobody do dwóch elementów, które można wykazać, posiłkując się następującym pytaniem badawczym: czy normy PrBank zawężają, a jeśli tak, to w jakim stopniu, swobodę kontraktowania właściwą dla prawa cywilnego? Badanie to będzie miało znamienity wpływ na ocenę oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu LMA jako elementu wywodzącego się z systemu *common law* i niemającego swojego bezpośredniego odpowiednika w prawie polskim. Konieczne będzie zbadanie zderzenia norm prawa publicznego i prywatnego w tym zakresie, zwłaszcza popularnego niegdyś przekonania panującego w doktrynie, iż charakter kredytu bankowego ma charakter administracyjnoprawny przez co „(...) charakter stosunku kredytu bankowego część autorów opiera, poza tym na argumentacji, że w stosunkach tych nie występuje, lub w znacznym stopniu ograniczona jest, charakterystyczna dla stosunków cywilnoprawnych swoboda kontraktowania”¹³. Co prawda pogląd ten nie odnajduje zastosowania w obecnie panującym reżimie PrBank¹⁴, niemniej wskazuje na obecne tendencje do traktowania norm wynikających z PrBank dotyczącego kredytu w sposób zakładający ich częściowy charakter publicznoprawny, tym samym ogranicza się zasadę swobody kształtowania umów ze względu na ważne względy uzasadniające ogra-

¹³ A. Janiak, Charakter prawny stosunków kredytu bankowego, s. 82.

¹⁴ Por. P. Machnikowski, w: System PrPryw. Prawo zobowiązań – część ogólna, t. 5 (red. E. Łętowska), 2013, s. 420.

niczenie swobody uczestników obrotu prawnego w zakresie kontraktowania¹⁵. Dokładna analiza interpretacji tych norm pozwoli dostrzec, czy istnieje dowolność w kształtowaniu treści oświadczeń i zapewnień zawartych w umowie kredytu w standardzie LMA, czy też, przeciwnie, doznają one ograniczeń zawartych w normach mających charakter publicznoprawny.

Po siódme, złożoność odpowiedzialności składającego oświadczenia i zapewnienia zależy od uprzedniego potwierdzenia bądź zaprzeczenia powyższych hipotez. Zwłaszcza zakres potwierdzenia hipotezy numer 1, czyli tego, czy oświadczenia i zapewnienia w umowie kredytu w standardzie LMA należy uznać za oświadczenia woli, pomogą ustosunkować się i przeprowadzić dokładną analizę wszystkich konsekwencji takiego stanu rzeczy oraz określić zakres odpowiedzialności kredytobiorcy za składane oświadczenia i zapewnienia. Przypisanie odpowiedzialności za złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień nie jest cokolwiek łatwiejsze w przypadku oświadczeń i zapewnień składanych przez strony w umowach sprzedaży, tj. transakcjach fuzji i przejęć (ang. M&A – *mergers & acquisitions*). Jak wskazuje M. Mazgaj, „(...) problematyka skutków nieprawdziwości zapewnień zawartych w umowie również nie jest jednoznacznie uregulowana w przepisach. Gdy zapewnienia te dotyczą przedmiotu umowy *sensu stricto* (np. nieruchomości, przedsiębiorstwa, akcji spółki), zazwyczaj dość łatwo można odwołać się do instrumentów prawnych, takich jak np. rękojmia”¹⁶. W oczywisty sposób przepisów dotyczących rękojmi przy sprzedaży nie można zastosować do umów kredytu. Tym samym konieczna jest analiza innych norm, z których można wyinterpretować odpowiedzialność kredytobiorcy za złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu w standardzie LMA. Nieoczywisty charakter odpowiedzialności za złożone oświadczenia i zapewnienia wymaga postawienia następujących pytań badawczych:

- 1) które normy prawa cywilnego pozwalają wykazać odpowiedzialność kredytobiorcy za złożenie fałszywych oświadczeń i zapewnień; oraz
- 2) który reżim odpowiedzialności należy stosować (a) kontraktowy czy (b) deliktowy przy ocenie tej odpowiedzialności?

¹⁵ R. Trzaskowski, Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych, s. 101.

¹⁶ M. Mazgaj, O roli due diligence, s. 18.

Jako wiodącą hipotezę niniejszej monografii należy uznać tę oznaczoną numerem 1. Od potwierdzenia bądź obalenia tej konkretnej hipotezy zależą kierunki dalszej analizy dotyczącej:

- 1) rodzaju dalszych norm, które muszą zostać przeanalizowane, by określić pełny charakter prawny oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu w standardzie LMA; oraz
- 2) zakresu i rodzaju odpowiedzialności za złamanie postanowień umownych związanych z tymi oświadczeniami i zapewnieniami.

Potwierdzenie zatem pierwszej hipotezy jest kluczowym zadaniem, jakie stawia sobie autor pracy, zaś badanie kolejnych hipotez ma charakter pomocniczy, co jednak istotne, hipotezy oznaczone numerami od 2–7 zostały zbadać bez względu na wyniki badania hipotezy numer 1, gdyż hipotezy te zostały postawione w ten sposób, by potwierdzenie bądź obalenie hipotezy numer 1 jedynie warunkowało dalszy kształt analizy, a nie samą jej zasadność.

Przedmiot i metodologia

Przedmiotem niniejszej monografii są oświadczenia i zapewnienia zawarte w standardowej umowie kredytu LMA. Instytucja oświadczeń i zapewnień w prawie polskim wywodzi się bezpośrednio z systemu *common law*, gdzie stosowana jest szeroko w heterogenicznych transakcjach, w tym transakcjach finansowania oraz fuzji i przejęć. W tym systemie została także wypracowana dokumentacja kredytowa LMA stosowana zarówno na rynkach międzynarodowych, jak i poszczególnych krajowych, najczęściej w dużych finansowaniach o wartości powyżej 5 mln euro, często konsorcjalnych. Brak jasnych norm, z których wynika minimalna kwota finansowania, dla której można stosować dokumentację LMA. Nie stosuje się ich przy finansowaniach o stosunkowo niewielkiej wartości, ze względu na koszt, jaki wiąże się z przygotowaniem tej dokumentacji¹⁷. Poszczególne elementy i postanowienia tej dokumentacji są skutecznie stosowane na gruncie prawa polskiego. Dokumentacja LMA implementuje do prawa polskiego instytucję oświadczeń i zapewnień. Charakter tej instytucji przez wiele lat stosowania nie był przedmiotem szerokiej analizy dogmatycznej. Pomimo szerokiego zastosowania praktycznego tej i innych instytucji będących składowymi elementami dokumentacji LMA, nie doczekały

¹⁷ Ustalane na podstawie badań własnych przeprowadzonych podczas pracy w departamencie prawa bankowego i finansowego renomowanej kancelarii prawnej w Warszawie.

się one szerokich komentarzy w nauce prawa, nie były również przedmiotem badania orzecznictwa. Przyczyn takiego stanu należy doszukiwać się zarówno w tym, iż umowy kredytów zawierane w formie dokumentacji standardu LMA są formułowane na zasadzie zasady swobody umów, jak i w tym, że niezwykle rzadko sądy krajowe rozpatrują spory dotyczące nienależytego wykonania postanowień umowy kredytów w standardzie LMA. Wzorzec przygotowany przez ZBP jest na tyle uniwersalny, że nadaje się do zastosowania przy okazji każdego rodzaju transakcji kredytowych, jednak również on nie zawiera szerokiego, dogmatycznego opracowania poszczególnych instytucji prawnych przewidzianych w dokumentacji LMA. Oświadczenia i zapewnienia recypowane i stosowane na gruncie prawa polskiego, zarówno te uwzględnione we wzorcu ZBP, jak i te stosowane w praktyce, a nieuwzględnione we wzorcu, wymagają zatem szerokiego omówienia w oparciu o przepisy prawa polskiego oraz porównania do znanych już analogicznych instytucji prawa polskiego.

W monografii zostanie głównie wykorzystany materiał normatywny, jako że analiza instytucji oświadczeń i zapewnień zostanie oparta o funkcjonujące instytucje prawa polskiego, z posiłkowym uwzględnieniem także norm prawnych obowiązujących w amerykańskim oraz angielskim systemie prawnym. Ograniczenie to wynika z faktu, iż oświadczenia i zapewnienia w polskim porządku prawnym zostały przeniesione bezpośrednio z tych systemów. Dlatego odniesienie się do sposobów funkcjonowania standardowej umowy kredytu LMA w innych porządkach prawnych niż wskazane należy odrzucić jako wykraczające poza zakres przedmiotowy niniejszej monografii. Do analizy zostanie także wykorzystany dostępny materiał empiryczny umieszczony w standardowej dokumentacji LMA zawarty zarówno w standardzie wypracowanym przez ZBP, jak i stosowanych w polskich kancelariach prawnych zajmujących się transakcjami finansowymi. Uwzględniona zostanie także cała, adekwatna, dostępna literatura przedmiotu z zakresu prawa bankowego oraz cywilnego, a także zagraniczna literatura przedmiotu opisująca standard LMA oraz funkcjonowanie oświadczeń i zapewnień w systemach *common law*.

Zbadane zostaną jedynie normy prawa polskiego wynikające z przepisów prawa bankowego oraz cywilnego, właściwe dla zbadania charakteru oświadczeń i zapewnień. Z przyczyn oczywistych zostaną pominięte normy prawa karnego czy administracyjnego, gdyż ich zastosowanie nie wynika wprost z badanego stosunku prawnego wykreowanego przez zawarcie umowy kredytu w standardzie LMA, tym samym pozostaje irrelevantne dla oceny charakteru prawnego oświadczeń i zapewnień.

Zwrócenia uwagi wymaga również przedstawienie metod badawczych, które będą stosowane w toku niniejszej monografii, wraz z uzasadnieniem. Należy wyróżnić trzy zasadnicze metody stosowane w dalszej części pracy:

- 1) dogmatyczną;
- 2) porównawczą; oraz
- 3) empiryczną, a także wykładnię systemową i wykładnię celowościową używane w pracy incydentalnie.

Wybór takich metod został poprzedzony dokładną analizą potrzeb na gruncie niniejszej monografii, uzasadniających wybór konkretnej metody, a także gwarantujących jej zastosowanie skutkujące osiągnięciem rezultatów w postaci poprawnych wniosków. Takie założenie jest oparte na ugruntowanej myśli odnoszącej się do wyboru właściwych metod w badaniach prawa, a które w sposób syntetyczny ujął Z. Ziemiński: „(...) świadomie stosowany sposób postępowania, zmierzający do należycie ugruntowanego poznania prawdy w badanym zakresie, nadający się do stosowania tylekroć, ilekroć ma być realizowane zadanie badawcze określonego rodzaju”¹⁸. Autor wyraża nadzieję, iż przyjęcie za własne powyższych założeń poprzedzających wybór metod naukowych zagwarantowało wybór metody właściwej, a także sprawiło, iż zostały one zastosowane w sposób prawidłowy dla metod naukowych.

Za podstawową metodę przyjęto metodę dogmatycznoprawną, polegającą na egzegezie tekstów obowiązujących obecnie norm prawnych, jak również tez funkcjonujących w doktrynie polskiego prawa cywilnego i bankowego oraz formułowanych na gruncie polskiej nauki prawnej. W zakresie stosowania tej metody i badania poszczególnych poglądów pomocniczo znajdzie się również analiza orzecznictwa sądownictwa polskiego oraz jurysdykcji systemów *common law*. Analizie poddane zostaną poglądy dotyczące samych oświadczeń i zapewnień, jak również norm prawa bankowego i cywilnego, formułowane przez przedstawicieli polskiej dogmatyki prawa.

Została również zastosowana metoda prawnoporównawcza, gdyż zestawienie ze sobą systemów prawa polskiego oraz *common law* jest niezbędne dla właściwego określenia miejsca i znaczenia instytucji oświadczeń i zapewnień na gruncie prawa polskiego. Jak wskazano powyżej, zostanie ona ograniczona do systemów prawnych Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Anglii, gdyż przeprowadzona analiza prawnoporównawcza w zestawieniu polskich norm z normami wynikającymi z ustawodawstwa oraz judykatury tych krajów po-

¹⁸ Z. Ziemiński, Socjologia prawa jako nauka prawna, s. 59.

zwole na wskazanie podobieństw i różnic mających znaczenie dla badania hipotez stawianych w niniejszej monografii.

Ważna z punktu widzenia niniejszej monografii jest też także metoda empiryczna. Zostaną przeanalizowane wszelkie praktyczne aspekty związane z funkcjonowaniem oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu w standardzie LMA na gruncie prawa polskiego, na podstawie własnych badań, przeprowadzonych podczas praktyki zawodowej. Dzięki temu przeprowadzona analiza oświadczeń i zapewnień będzie miała nie tylko mocne oparcie w teorii prawa, ale również we wnioskach wynikających ze stosowania prawa w praktyce, a wpływających na postrzeganie charakteru prawnego oświadczeń i zapewnień. Ponadto w pracy zostanie użyta metoda systemowa i wykładnia teleologiczna – wszędzie tam, gdzie do pełnej wykładni normy niezbędne będzie spojrzenie na cały system prawa, w jakim ta norma funkcjonuje oraz cel, dla którego powstała.

Podział monografii

Monografia została podzielona na pięć rozdziałów, zagadnienia wstępne, a także podsumowanie będące swoistą syntezą wyników przeprowadzonej analizy. Każdy rozdział następujący po pierwszym rozdziale wynika bezpośrednio z poprzednich i zawiera odniesienia do badanych już wcześniej hipotez. W każdym z rozdziałów znajdują się również wyrażone wprost bądź wynikające z kontekstu wskazania, która z hipotez jest badana w tej konkretnej części pracy.

Pierwszy rozdział ma charakter zasadniczego ugruntowania prowadzonej analizy we właściwej sferze definicyjnej i teoretycznej. Opisuje się, w których obszarach prawa i norm prawnych w polskim systemie operuje autor, dokonując analizy przedmiotu monografii. Dokonana jest dokładna analiza językowa i prawna oświadczeń i zapewnień w ujęciu ogólnym celem wypracowania właściwej terminologii stosowanej w dalszej części pracy. Wyjaśniona zostaje geneza oświadczeń i zapewnień, jak również wyjaśnione zostaje stosowanie takich, a nie innych definicji i znaczeń. Następnie autor dokonuje umiejscowienia oświadczeń i zapewnień w polskim systemie prawnym, dokonując dekonstrukcji głównej hipotezy monografii. W dalszej części pierwszego rozdziału zostaje wskazana zróżnicowana odpowiedzialność z tytułu złożenia nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień. Problem ten zostaje bardzo mocno zasygnalizowany w tej części pracy jako mający znaczący wpływ na dalsze roz-

ważania w tym zakresie. Kwestia tej odpowiedzialności, istotowo związana z celowością istnienia oświadczeń i zapewnień, przewija się przez całą strukturę pracy i kolejne fragmenty niezbędnej analizy. Pierwszy rozdział dokona zbadania językowej oraz prawnej analizy oświadczeń i zapewnień celem zweryfikowania hipotezy dotyczącej braku konieczności dokonywania rozróżnienia na oświadczenia oraz zapewnienia. Na koniec autor podejmuje próbę zderzenia norm publicznoprawnych, regulujących funkcjonowanie umowy kredytu w obrocie prawnym z normami prywatnoprawnymi, które wyznaczają ramy, w których możliwe jest formułowanie oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu w standardzie LMA. Często stosowaną metodą w pierwszym rozdziale jest metoda prawnoporównawcza.

W drugim rozdziale niniejszej monografii autor stara się odpowiedzieć potrzebie zderzenia hipotez dotyczących:

- 1) właściwego zakwalifikowania oświadczeń i zapewnień jako oświadczeń woli lub oświadczeń wiedzy kredytobiorcy; oraz
- 2) analizy wpływu zasady swobody umów na kształt oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu w standardzie LMA.

Zostaje także zbadana sama dopuszczalność ich stosowania na gruncie polskiego prawa. Zostają także poddane analizie wzajemne relacje poszczególnych części umowy kredytu w standardzie LMA, aby wykazać rolę oraz znaczenie oświadczeń i zapewnień w strukturze umowy kredytu. Przedstawione zostaną i ocenione poglądy doktryny dotyczące zobowiązań bankowych, ich źródeł, a także pojęcie świadczenia jako części zobowiązań wynikających z umowy kredytu. Poddany dogłębnej analizie zostaje sposób zawierania umowy kredytu w standardzie LMA na gruncie obowiązujących norm prawnych oraz oceniony zostaje wpływ, jaki ma ten sposób na kształtowanie się oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu. Zasada swobody umów w odniesieniu do składanych przez kredytobiorcę oświadczeń i zapewnień została poddana analizie zarówno na gruncie prawa cywilnego, jak i prawa bankowego. Ze względu na znaczenie, jakie ma przekroczenie swobody umów dla charakteru odpowiedzialności za złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień, zostaje także zbadana konsekwencja przekroczenia tej granicy w oparciu o ogólne zasady prawa cywilnego. Na końcu rozdziału są postawione wnioski dotyczące tego, jakie okoliczności powinny zostać spełnione, aby przekroczenie granicy swobody umów w kształtowaniu treści oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu w standardzie LMA mogło skutkować nieważnością całej umowy lub tej części, która zawiera rzeczzone oświadczenia i zapewnienia.

Rozdział trzeci ma charakter czysto empiryczny i zawiera analizę poszczególnych oświadczeń i zapewnień zawartych w standardowej umowie kredytu LMA. Zawarty i przeanalizowany w tej części katalog oświadczeń i zapewnień bazuje zarówno na oświadczeniach i zapewnieniach zaproponowanych we wzorcu opublikowanym przez ZBP, jak i na innych oświadczeniach i zapewnieniach używanych w praktyce transakcyjnej w Polsce. Takie poszerzenie katalogu znajduje swoje uzasadnienie w zamiarze jak najpełniejszego przeanalizowania używanych postanowień, w których kredytobiorcy oświadczają wobec kredytodawcy i zapewniają go o określonym stanie faktycznym oraz prawnym. Omówione oświadczenia i zapewnienia zostały podzielone na:

- 1) opisujące, jaki status prawny oraz własnościowy przypisuje się kredytobiorcy oraz podmiotom związanym bezpośrednio z transakcją (tzw. podmioty zobowiązane);
- 2) opisujące działalność gospodarczą kredytobiorcy oraz wszelkie kwestie podatkowe związane z tą działalnością;
- 3) związane z otoczeniem prawnogospodarczym kredytobiorcy, lecz nie bezpośrednio z nim samym.

Taki podział wynika z chęci wykazania z jednej strony jak wiele oświadczeń i zapewnień spotyka się w praktyce, zaś z drugiej strony – umożliwić wskazanie podobieństw poszczególnych typów oświadczeń i zapewnień. Dzięki temu podziałowi możliwa była również konfrontacja poszczególnych oświadczeń i zapewnień z właściwymi normami prawa polskiego, które w sposób bezpośredni się z nimi łączą. Każde z przedstawionych oświadczeń i zapewnień zostaje dokładnie omówione, ze wskazaniem najistotniejszych kwestii prawnych z nim związanych. Wiodącą metodą badań w tym rozdziale jest metoda empiryczna, chociaż wykorzystane są także pozostałe metody, które pomagają w ocenie charakteru prawnego poszczególnych oświadczeń i zapewnień.

Czwarty rozdział ma na celu poddanie takiej analizie oświadczeń i zapewnień, która pozwoliłaby potwierdzić hipotezy oznaczone numerami 3 oraz 4. Zostaje w nim zatem przeprowadzone badanie, które pozwala odpowiedzieć na pytanie, czy złożenie nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień w umowie kredytu stanowi jeden z warunków uzasadniających wypowiedzenie umowy kredytu, czyli niedotrzymanie przez kredytobiorcę warunków udzielenia kredytu w rozumieniu PrBank. Zostanie również zweryfikowane, czy w związku ze złożeniem nieprawdziwych oświadczeń i zapewnień przez kredytobiorcę powstaje odpowiedzialność kredytobiorcy na gruncie prawa bankowego oraz odpowiedzialność odszkodowawcza na gruncie prawa cywilnego. W tym rozdziale zostanie również poruszona tematyka ograniczeń narzucanych przez